

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE

FILOZOFICKÁ FAKULTA

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Akademický rok: 2009/2010

Marie Příbylová, MKA – MKF, 3. ročník

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE

FILOZOFICKÁ FAKULTA

Ústav translatologie

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Marie Příbylová

Komentovaný překlad: Válka v krajích. Výstroj a výzbroj vojáků francouzského Královského domu a pěchoty za vlády Ludvíka XV. a Ludvíka XVI. a britské a pruské pěchoty v letech 1700-1800

(FUNCKEN, Fred; FUNCKEN, Liliane. *L'Uniforme et les armes des soldats de la guerre en dentée. France: maison du roi et infanterie sous Louis XV et Louis XVI. Grande Bretagne et Prusse: infanterie (1700 á 1800)*. Casterman, Tournai, Belgie, 1975, str. 10 – 50.

Commented translation: Lace wars. Uniforms and equipment of the Household of the French King and infantry soldiers under Louis XV. and Louis XVI., and of the British and Prussian infantry in the years of 1700-1800

(FUNCKEN, Fred; FUNCKEN, Liliane. *L'Uniforme et les armes des soldats de la guerre en dentée. France: maison du roi et infanterie sous Louis XV et Louis XVI. Grande Bretagne et Prusse: infanterie (1700 á 1800)*. Casterman, Tournai, Belgium, 1975, str. 10 – 50.

Poděkování

Chtěla bych poděkovat vedoucí práce PhDr. Šárce Belisové, PhDr. Jovance Šotolové a Mgr. Aude Brunel za užitečné rady při vytváření této práce.

Ráda bych také poděkovala svému otci Jiřímu Příbylovi a bratranci nadporučíku Michalu Baranovi, hodnost, za pomoc při orientaci ve vojenské terminologii, a dále Janu Kostkovi, dlouholetému členu skupiny historickému šermu, za pomoc při ověřování některých termínů a reálií.

Prohlašuji, že jsem tuto bakalářskou práci vypracovala samostatně a výhradně s použitím citované literatury a dalších zdrojů.

V Praze dne 24. 5. 2010

Podpis:

Anotace

Práce *Komentovaný překlad: Válka v krajích. Výstroj a výzbroj vojáků francouzského Královského domu a pěchoty za vlády Ludvíka XV. a Ludvíka XVI. a britské a pruské pěchoty v letech 1700-1800* se skládá ze dvou částí: český překlad zmíněné publikace a odborný komentář tohoto překladu. Komentář se soustředí na rozdíly mezi oběma jazyky (francouzština a čeština) a z nich vyplývající překladatelské strategie a posuny. Popisuje strukturu textu (jak celé knihy, tak vybrané části) a uvádí informace o autorech a nakladatelství. Co se týče překladu, zvláštní pozornost byla věnována gramatickým, lexikologickým, terminologickým, stylistickým a faktografickým aspektům překládaného textu, jeho kohezi a koherenci, stejně jako chybám a nejasnostem, které se v něm vyskytly. Zmíněny jsou motivy pro výběr textu a důvody pro přesvědčení o důležitosti překladu. Následuje stručný závěr a seznam použité literatury.

Klíčová slova: komentovaný překlad, uniforma, vojenství, historie, strážní sbor, Královský dům, Francie 17. -18. století

Synopsis

The work *Commented translation: Lace wars. Uniforms and equipment of the Household of the French King and infantry soldiers under Louis XV. and Louis XVI., and of the British and Prussian infantry in the years of 1700-1800* consists of two parts: A Czech translation of the first part of the above mentioned publication, and a commentary on this translation. The commentary concentrated on the differences between the two languages (French and Czech) and on the translating strategies ensuing from these. It describes the structure of the text (the book as well as the chosen part) and gives information on the authors and the editor. As to translation, special attention has been paid to grammatical, lexicological, terminological, stylistic and factual aspects of the translated text, cohesion and coherence as well as mistakes and unclarities. The motives for choosing the text are listed, together with reasons of the importance of its translation. A brief conclusion and bibliography follow.

Key words: commented translation, uniform, warfare, history, Lifeguard brigade, Household of the king, France 17th-18th Century

OBSAH

PŘEKLADOVÁ ČÁST.....	6
Část první – Francie – Strážní sbor královského domu.....	6
Tělesná garda.....	7
Osobní stráž a skotská garda.....	8
<i>Cent-suisse</i>s – švýcaři.....	8
<i>Gardes de la porte</i> a <i>gardes de la prévôté</i>.....	9
<i>Gardes de la porte</i> – vnitřní palácová stráž.....	9
<i>Gardes de la prévôté</i> – pěší bezpečnostní sbor.....	10
<i>Gendarmové</i> – jízdní bezpečnostní sbor.....	11
Lehká jízda – švališéri.....	11
Gardové mušketýři.....	13
Jízdní granátníci.....	14
Francouzská garda.....	15
Složení.....	16
Výsady.....	16
Francouzská garda za revoluce.....	17
Švýcarská garda.....	19
Vznik.....	19
Složení.....	19
Nábor a výsady.....	20
Nejvyšší obět'.....	20
KOMENTÁŘ.....	22
Úvod.....	22
Motivace pro výběr textu.....	23
Funkční charakteristika textu.....	24
1. Kontextové faktory.....	24
2. Médium – struktura knihy.....	24
2.1 Struktura textu.....	25

3. Odesílatel.....	25
4. Adresát.....	26
5. Účel a funkce textu.....	26
6. Překladatelské problémy.....	26
Překladatelské strategie a posuny.....	26
6.1 Gramatika.....	27
6.2 Lexikologie – terminologie (hodnoty).....	28
6.2.1 Přejaté výrazy a dubletní tvary.....	28
6.2.2 Archaismy.....	29
6.2.3 Návosloví organizačních jednotek.....	29
6.2.4 Dvojnásobné výrazy.....	30
6.2.5 Generalizace.....	31
6.2.6 Konkretizace.....	31
6.3 Stylistika.....	31
6.3.1 Expresivita – kontext.....	31
6.3.2 Expresivita – překlad názvu.....	32
6.3.3 Další problémy související s expresivitou.....	33
6.4 Koheze a koherence.....	33
6.4.1 Koherence.....	33
6.4.2 Koheze.....	33
6.5 Převod reálií.....	33
6.5.1 Nežádoucí asociace.....	33
6.5.2 Absence reálie v cílové kultuře.....	34
6.5.3 Citace, aluze.....	35
6.5.4 Převod titulů, hodnot a funkcí.....	35
6.5.5 Změny podmíněné územ.....	36
6.6 Nejasnosti a chyby originálu.....	36
6.6.1 Nejasnosti v textu.....	36
6.6.2 Rozpory mezi originálem a sekundárními zdroji.....	37
7. Závěr.....	38
8. Seznam použité literatury a internetových zdrojů.....	39
8.1 Primární literatura.....	39
8.2 Sekundární a internetové zdroje.....	39
8.3 Slovníky.....	40

PŘEKLADOVÁ ČÁST

LILIANE A FRED FUNCKENOVÍ

VÁLKA V KRAJKÁCH. VÝSTROJ A VÝZBROJ VOJÁKŮ FRANCOUZSKÉHO KRÁLOVSKÉHO DOMU A PĚCHOTY ZA VLÁDY LUDVÍKA XV. A XVI. A BRITSKÉ A PRUSKÉ PĚCHOTY V LETECH 1700-1800

ČÁST PRVNÍ

FRANCIE

STRÁŽNÍ SBOR KRÁLOVSKÉHO DOMU

Strážní sbor francouzského Královského domu se začíná utvářet v 16. století. Na samém jeho počátku stojí sto skotských lehkooděnců, které Karel VII. roku 1445 pověřil svou osobní ochranou. Vývoj obou složek královského domu, civilní i vojenské, je však kompletně završen až ve století sedmnáctém.

Palácový strážní sbor se dělil na hlídku provádějící vnitřní ostrahu Louvru, která se skládala z tělesné gardy, oddílů *cent-suisses* neboli švýcarů, *les gardes de la porte* a *les gardes de la prévôté*, a na hlídku zabezpečující vnější ostrahu palácového komplexu. Ta zahrnovala sbor gendarmerie, lehkou jízdu, gardové mušketýry a pluk jízdních granátníků.

Královým vojákům nesměla chybět, a také nechyběla, chrabrost a oddanost, a velet těmto jednotkám bylo pro nejvýznamnější osobnosti království otázkou prestiže.

K palácovému strážnímu sboru se zpravidla počítají také regimenty francouzské a švýcarské gardy. Oddíl Gendarmerie de France sem sice oficiálně nepatří, avšak jako útvar s dlouhou tradicí a čestným právem pochodovat v čele kavalérie si zasluhuje zmínku – stejně jako *la maréchaussée* – vojensky organizovaný jízdní policejní útvar. Kapitola „Knížecí dům“ pak uzavírá první část díla věnovaného vojákům, jejichž uniformy dodávají půvab i válce – vojákům války v krajkách.

Francouzský Královský dům – Tělesná garda (I)

1. Praporečník první skotské roty, 1721. I. francouzská rota měla podklad praporu, závěsné řemeny a podložky pod sedlo modré, II. rota zelené a III. žluté. 2. Důstojník skotské roty, 1721. 3. Gardista třetí roty, 1721. 4. Gardista 2. roty, 1721. 5. Gardista 3. roty, 1745. 6. Detail praporu.

Tělesná garda

Pravděpodobně kolem roku 1423 či snad 1448 byla ustavena první rota tělesné gardy, neboli tělesných strážců, sestávající ze stopěťadvaceti urputných Skotů.

První rota dostala název „skotská.“ Po ní byly Ludvíkem XI. postupně založeny další dvě rotý – obě francouzské.

Čtvrtá rota spatřila světlo světa dne 27. března 1515, za vlády Františka I. Počet vojáků tehdy nepřesahoval stovku.

Roku 1664 bylo úředně zakázáno prodávání funkcí. V tomto ohledu představoval oddíl tělesné gardy výjimku v celé armádě. Navzdory zmíněnému opatření se náklady na provoz útvaru vyšplhaly na závratných 80 000 liber.

Počet příslušníků rotý neustále narůstal a za vlády Krále Slunce dosahoval 1600 mužů. V roce 1715, když na trůn nastupoval Ludvík XV., byl snížen na 1440. Dle předpisu z 6. ledna 1737 se rota skládá ze šesti brigád o pětapadesáti gardách a tvoří dvě eskadrony o stopěťadesáti gardistech, včetně dvanácti desátníků a svobodníků jezdeckta, šesti praporečníků, šesti trumpetistů a jednoho tympánisty.

Všechny čtyři rotý tak tvořily celek o síle 1320 jezdců. Ze spisu z roku 1761 se dozvídáme, že každá rota čítala tři sta třicet šest mužů, rozdělených do dvou eskadron po sto šedesáti osmi, nebo do šesti brigád o padesáti šesti vojácích, jimž velel kapitán zpravidla s titulem vévody. Podle sčítání provedeného v roce 1762 však už každá rota sestávala z tří set šedesáti sedmi vojáků dohromady tvořících osm čet, což činí 1468 jezdců. Tento velkolepý útvar přetrval až do 12. září 1791.

Uchazeč musel měřit alespoň pět stop a čtyři palce, být dobré tělesné stavby a pohledné tváře, dospělý, z urozené nebo alespoň „lepší“ rodiny. A samozřejmě musel věřit v církev svatou katolickou, apoštolskou a římskou.

6. října 1789 to byl právě příslušník tělesné stráže, kdo jako poslední bránil královnu proti rozběsněnému davu, který chtěl vniknout do jejích komnat; jmenoval se Varicourt. Stačil ještě vykřiknout „Zachraňte královnu!“, než byl doslova rozsekán na kousky.

Francouzský Královský dům, Tělesná garda (II.)

1. Trubač, 1724. – 2. Tympánista, 1724. – 3. Trubač, 1786. – 4. Důstojník 3. rotý, 1786. 5. 2. rota, 1786. – 6. 4. rota, „malá“ uniforma, 1786.

Osobní stráž a skotská garda

Z výše zmíněných skotských oddílů tělesné gardy se rekrutovalo 24 šlechticů z nejstarobylějších rodů, kteří sloužili jako králova osobní stráž. Podle spisovatele a teologa Daniela Gabriela, autora spisu *Dějiny Francie* (1713) a *Dějiny francouzské armády* (1721), pochází jejich francouzské označení *gardes de la manche* – doslovně *strážci rukávu* – od povinnosti vojáků stát při mši svaté každý z jedné strany krále, partyzánu v ruce.

Oděv pro tuto příležitost představoval bílý vyšíváný kabátec nebo tunika, která se oblékala přes obvyklou uniformu tělesné gardy.

Nutno podotknout, že krále z každé strany neustále střežil jeden voják osobní stráže. Příslušníkům tohoto oddílu navíc náležela pocta střežit v případě královy smrti jeho ostatky (aniž by museli nosit smutek), umístit je na máry a uložit sarkofág do hrobky.

Při zvlášť slavnostních příležitostech, jako pomazání krále či jeho svatba, oblékalo šest nejstarších příslušníků osobní stráže zvláštní úbor z bílého saténu, přes který nosili zlatě vyšívanou tuniku.

Původním skotským oddílům, z nichž se vyvinula osobní stráž, veleli od 15. století nejvznešenější skotští šlechtici. Pozdější velitelé byli ještě urozenější: v roce 1584 to byl Jakub VI., syn Marie Stuartovny, jeho syn Jindřich, poté sám jeho bratr Karel I., a nakonec vévoda z Yorku, budoucí Jakub II.

Za vlády Františka I. se složení útvaru postupně mění a Skotů ubývá; nakonec je tento oddíl skotský jen podle jména. Zachován však zůstal způsob hlášení u raportu „*hamir*“, jehož plný tvar, *hhay ham ier*, je zkomolenina anglického *I am here*, tedy „jsem zde.“

Francouzský Královský dům, Osobní stráž a skotská garda

1. Osobní stráž, 1724. – 2. Skotská garda, 1724 – 3. Osobní stráž, 1786. Patrně nejzajímavějším prvkem tohoto nádherného, okázalého oděvu jsou zárodky francouzské národní kokardy, patrné v dolní části kabátce. – 4. Herold, 1786.

Cent-suisses – švýcaři

Útvar *cent-suisses* odvozuje svůj původ od prvních pěti set Švýcarů najatých do francouzských služeb Janem z Anjou, vévodou Kalabrijským, za války, kterou v roce 1464 vedla Liga za obecné blaho proti Ludvíku XI.

Král si byl vědom kvality těchto žoldnéřů a roku 1478 jich do své armády najal šest tisíc. Oficiálně se však vznik útvaru takzvaných švýcarů datuje do období vlády Karla VIII. Jeho

prvním velitelem byl Louis de Menton, potomek slavné savojské dynastie. Toho času (1496) čítala rota 100 vojáků a 27 důstojníků a poddůstojníků.

Cent-suisses vykonávali spolu s tělesnou gardou vnitřní ostrahu paláce, jejich přední povinností však bylo s halapartnou v ruce střežit vchod do královských komnat.

Při slavnostních příležitostech měli za úkol chránit královský kočár, a kapitán roty, oděný pro tu příležitost do zvlášť bohatého úboru, pochodoval vždy těsně před panovníkem.

Klasický honosný stejnokroj oddílů *cent-suisses* v královské modři a červeni byl v roce 1771 nahrazen polní uniformou, vhodnější pro válečná cvičení. Spisovatel a archivář Henri Bouchot ve své *Epopěji francouzské uniformy*, mistrovsky ilustrované Jacquesem Onfroy de Bréville, známým pod uměleckým jménem Job, nazval nejobvyklejší uniformu tohoto útvaru, takzvaný „španělský oblek,“ směšným lokajským mundúrem.

Tato ostrá slova, jakkoli mohou být pravdivá, však nesmí pošpinit ony tisíce švýcarských vojáků, kteří Francii sloužili po čtyři století.

Je zajímavé, že klasické žoldnéřství je od 15. století účinně nahrazováno systémem cizineckých jednotek, který v té době zaváděly švýcarské vlády. Účelem bylo především usměrnit a ukáznit zapálení mladé generace, pro niž byla válka jediným ventilem nespokojenosti se špatnými životními podmínkami v přelidněné zemi.

Spojenecké smlouvy s tehdejšími velmocemi doplňovaly vojenské dohody, na jejichž základě země helvétského kříže odváděla požadované vojenské jednotky výměnou za obchodní výhody.

Francouzský Královský dům, *Cent-suisses*

1. Důstojník, 1724. – 2. Kapitán ve slavnostní uniformě, 1724. – 3. Gardista, 1724. – 4. Tambor ve slavnostní uniformě, 1786. – 5. Gardista ve slavnostní uniformě. – 6. Gardista ve „velké“ uniformě, 1786. – 7. Důstojník ve „velké“ uniformě, 1786. 8. – Gardista v polní uniformě, 1771. – 9. Prapor užívaný od poloviny 18. století do roku 1791. Kdy byla přidána deviza, není známo.

Gardes de la porte a Gardes de la prévôté

Gardes de la porte – vnitřní palácová stráž

Gardes de la porte, některými historiky považovány za vůbec nejstarší útvar královské stráže, čítaly asi padesát mužů, kteří přes den střežili vnitřní prostory královského paláce a večer postupovali své místo tělesné stráží.

V roce 1663 sestával tento útvar z kapitána, čtyř poručíků a padesáti gardistů.

Služba u dveří královských komnat trvala od šesti hodin ráno do šesti hodin večer. Po jejím skončení předala stráž klíč poddůstojníkovi Skotské gardy a odpochovala do kasáren.

Kromě platu dvě stě liber dostával každý příslušník gardy ročně několik přídavků v celkové výši sto sedmdesáti dvou liber a navíc deset tolarů od kostelního pokladníka pokaždé, když král léčil nemocné krticí¹.

Útvar byl zrušen Ludvíkem XVI. 30. září 1787.

1. Francouzským králům byla přisuzována zázračná schopnost léčit krtici (skrofulózu, abscesové onemocnění) pouhým dotykem; léčení probíhalo obvykle při příležitosti pomazání krále. Konec této několikasetletá tradice nastal roku 1825 za vlády Karla X.

***Gardes de la prévôté* – pěší bezpečnostní sbor**

Gardes de la prévôté de l'hôtel du roi spadaly pod velení tzv. *prevôt de l'hôtel* (*grand prévôt de France*), neboli náčelníka vojenské policie s hodností kapitána.

Tento (také velmi starobylý) strážní oddíl byl pověřen policejní službou a plněním nařízení u dvora a všude, kde se pohyboval panovník. Pokud někdo vzbuzoval podezření nebo přímo narušoval pořádek v paláci, byly to právě *gardes de la prévôté*, kdo prováděl výslechy a zatýkal provinilce. K jejich úkolům také zpravidla patřilo zatýkání podezřelých z protistátní činnosti.

Vyjel-li si král v kočáře, pochodovaly *gardes de la prévôté* před Švýcary, jejichž místo bylo bezprostředně před královským povelcem.

Na kabátci byl vyobrazen obušek, připomínající kyj Herkulův, a heslo *Erit haec quoque cognita monstris*, neboli „Proslaví se svými činy“.

V roce 1778 byl v rámci organizačních změn snížen počet vojáků ze sta na šedesát, o dva roky později se zvýšil na šedesát osm. Oddíl byl, stejně jako *gardes de la porte*, rozpuštěn pravděpodobně v roce 1787.

Francouzský Královský dům, *Gardes de la porte et de la prévôté*

1. Příslušník *gardes de la prévôté*, 1724. – 2. Důstojník *gardes de la prévôté*, 1724. – 3. Důstojník *gardes de la porte*. – 4. Příslušník *gardes de la porte*, 1724. – 5. Gardista v „malé“ uniformě, 1786. – 6. Gardista 2. roty, 1786. – 7. Detail uniformy a bubnu *gardes de la porte*. – 8. Tzv. *sponton* (druh partyzány), náležící veliteli brigády *gardes de la porte*. – 9. Uniforma *gardes de la porte*. Poddůstojnická uniforma se lišila pouze závěsným řemenem. Kalhoty a punčochy byly červené, podvazky a páska lemující klobouk stříbrné. Střih jako na obr. č. 6. – 10. Spona opasku. Výše zmíněné prvky se náleží uniformě z roku 1786.

Gendarmové – jízdní bezpečnostní sbor

Sbor *gendarmů* byl založen roku 1609 Jindřichem IV. a pověřen ochranou následníka trůnu. Byl přejat Ludvíkem XIII. a roku 1667 oficiálně postaven přímo za útvar tělesné gardy. *Gendarmové* byli nadřazeni lehké jízdě, od níž se však trochu lišili – kavaleristé ozbrojeni od hlavy k patě měli výsadnější postavení než lehce ozbrojení jezdci.

Ze všech útvarů Královského domu měli právě *gendarmové* nejvíc privilegií. Čtyřem vrchním velitelům náleželo právo prodávat funkce. Tato tradice však byla roku 1664 zrušena.

Za Ludvíka XIV. čítal pluk dokonce dvě stě padesát mužů, v roce 1697 byl však jejich počet upraven na původních dvě stě. Tento stav přetrvával i za Ludvíka XV. a do roku 1787, kdy byl pluk definitivně rozpuštěn.

Vzhledem k tomu, že nejvyšším velitelem *gendarmů* byl král, mělo vždy několik těchto vojáků čestné právo nosit standartu až do královské ložnice, přímo do uličky u postele.

Stejný pozoruhodný ceremoniál, i když v opačném pořadí, se odehrával, rozhodl-li se král uspořádat vojenskou přehlídku nebo odjet na venkov.

Během 18. století se utvořil štáb skládající se z jednoho kapitán-poručíka, tří podporučíků, tří praporčíků a tří korouhevníků. Kromě zmíněných důstojníků sem dále patřili: velitel s kázeňskou pravomocí, deset seržantů, osm desátníků jezdeckta, osm svobodníků jezdeckta, čtyři praporečníci, čtyři adjutanti, čtyři trubači a jeden tympánista.

Vrchní důstojníci jezdili na grošovaných koních, zbytek pluku na ryzácích.

Francouzský Královský dům, *Gendarmes*

1. *Gendarme*, 1724. – 2. Důstojník, 1724. – 3. Svobodník u jezdeckta, 1724. – 4. Tympánista, 1724. – 5. *Gendarme*, 1786. – 6. Trubač, 1786. – 7. Tympánista, 1786. – 8. Důstojník, 1786. – 9. *Gendarme*, 1786. – 10. Prapor, 1602 – 1787. Přední strana byla šedá, zdobená zlatě vyšitými tradičními liliemi.

Lehká jízda – švališéři

Vytvoření jednotky lehkých kavaleristů (neboli tzv. švališérů) vychází z tradice stálých útvarů sloužících ochraně krále, konkrétně Jindřicha IV., který vděčil za tento vynikající útvar svému příteli Gilbertu Filhetovi de la Curée.

Zrod lehké gardové jízdy, čítající sto vojáků, a všech jejích výsad je datován 15. prosincem 1593. Nahrazovala dva pluky tvořené stovkou šlechticů pověřených ochranou krále a přezdívaných "havraní zobáky" podle krátké hole, kterou nosili a jejíž železná rukojeť připomínala zobák tohoto ptáka.

Lehčí kavaleristé se stali součástí jízdního bezpečnostního sboru. Jejich vrchním velitelem byl sám Jindřich IV. Počet vojáků se postupně měnil – v roce 1611 jich bylo sto

dvacet (včetně důstojníků), v roce 1627 už dvě stě, v roce 1640 pouze sto osmdesát dva, až za Ludvíka XIV. se počet ustálil na dvou stech.

V období vlády Ludvíka XV. se oddíl skládal z jednoho kapitán-poručíka, dvou podporučíků, čtyř kornetů¹, desíti vrchních četařů, dvou adjutantů, osmi desátníků a osmi svobodníků, čtyř praporečnicků², čtyř adjutant-poddůstojníků, čtyř trubačů, jednoho tympánisty a dvou set lehkých jezdců. Patřilo sem ještě několik důstojníků pomocných složek – vojenský kněz, lékárník, zvěrolékař atd.

Pokud se člověku neurozeného původu podařilo zakoupit si místo v lehké kavalerii, byl po pěti letech služby povýšen do šlechtického stavu, ovšem vysoká šlechta si brzy vyhradila tato místa pro sebe.

Katastrofální porážka rakouskými a britsko-hannoverskými jednotkami v bitvě u Dettingenu roku 1743 posloužila veliteli lehké kavalerie panu de Chaulnes jako záminka, aby požádal krále o vyhrazení služby v tomto oddíle pouze příslušníkům šlechtických rodů starších dvou set let.

Jelikož se pluk ukázal příliš nákladným a naprosto neschopným sloužit v době války svému účelu, napadl ministr války Ludvíka XIV. jeho existenci a požadoval jeho okamžité zrušení. Veliteli pluku, vévodovi z Aiguillonu, se sice za vydatného úsilí podařilo hrozbu na čas odvrátit, z rozkazu krále vydaného 18. ledna 1776 byl však stav pluku snížen na dvacet tři důstojníků a poddůstojníků a čtyřicet řadových vojáků. Kompletně byla lehká kavalerie zrušena 30. září 1787.

- 1) Kornet byl hodností podporučík, který držel rozvinutý prapor na křídle („na rohu“) bojové formace. Odtud francouzské pojmenování „cornette“, odvozené ze slova „corne“, tedy „roh“.
- 2) Praporečník byl podporučík, který nosil prapor stočený v pouzdře.

Francouzský Královský dům, Lehká jízda

1. Švaliér, 1724. – 2. Desátník jízdy (brigádýr), 1724. – 3. Švaliér v „malé“ bojové uniformě, 1745. – 4. Důstojník, 1745. – 5. Trubač, 1786. – 6. Švaliér, 1786. – 7. Poslední uniforma útvaru před jeho zrušením 30. 9. 1787. – 8. Detail prýmkování, tak, jak je obvykle zobrazován v klasických dílech. – 9. Skutečná podoba podle dobových rytin (1756) Charlese Eisena. – 10. Prapor lehké jízdy (1580 – 1787) s devisou SENSERE GIGANTES (Obři pocítili jeho dopad). Zadní stranu zdobila bohatá výšivka liliových květů na šedém hedvábí. Třásně byly zlaté a stříbrné.

Gardoví mušketýři

Kdo by neznal ony legendární kavalíry zrozené za vlády Ludvíka XIII.? Roku 1622 vybavil král mušketami rotu karabiníků a vytvořil tak první oddíl mušketýřů. Prohlásil se jejím kapitánem a výkonem svých příkazů pověřil kapitán-poručíka (proslulého pana de Troisvilles či Tréville), jednoho podporučíka, jednoho výkonného praporčíka, četaře a dva desátníky.

Mušketýři sloužili buď jako pěší, nebo jako jízdní útvar. Doprovázeli krále vně jeho komnat, ale nikdy ho nenásledovali až do paláce. Proto také nosili vysoké jezdecké boty s manžetou, zatímco tělesná stráž nosila během denní služby střevíce s podpatkem.

Gardoví mušketýři byli rozpuštěni v roce 1646¹ a teprve roku 1657 se pluk o sto padesáti vojácích, s jedním kapitán-poručíkem, jedním podporučíkem, kornetem, výkonným praporčíkem a dvěma četaři dočkal obnovy.

Pro ochranu kardinála Richelieua a posléze kardinála Mazarina byl vytvořen další oddíl gardových mušketýřů, který se po kardinálově smrti roku 1660 stal součástí královského domu jako 2. mušketýrský pluk. Králi však sloužil až od roku 1663 a pouze jako opěšalý.

O rok později byl druhý pluk zrušen a posléze znovu zformován po vzoru prvního. Velení náleželo od ledna následujícího roku samotnému Ludvíku XIV². Svůj křest ohněm zažil tento oddíl během tažení do Lotrinska 1663, kde se patrně vztah mezi králem a touto jednotkou maximálně utužil.

V té době obnášel stav pluku tři sta mušketýřů, v roce 1668 už to bylo jen dvě stě padesát, ovšem nepočítaje v to čtyřicet čtyři důstojníky a poddůstojníky, šest tamborů, čtyři hoboisty, lékárníka, devět chirurgů atd., kteří spolu s dobrovolníky z řad šlechty oba mušketýrské pluky významně posilovali.

Vzhledem ke své dvojí povaze měl útvar jiné prapory, tambory, pištce, standardy a trumpety pro pěchotu a jiné pro jízdu. V roce 1663 už existovali jen tamboři, ovšem jízdní, a pištci a trubači byli nahrazeni jízdními hoboisty.

Podle toho, zda jezdili na šedácích (1. rota), nebo vranících (2. rota), se mušketýřům někdy přezdívalo „šedí“ a „černí“. Záhadnější je původ označení prvního pluku „velcí mušketýři“; pravděpodobně mělo připomínat odlišný původ této jednotky a odráželo odvěkou rivalitu mezi královskou a kardinálskou gardou.

V dobových textech najdeme ještě jedno pojmenování – „rudí mušketýři“. Odvozuje se jednoduše od pláště a kalhot ze šarlatového sukna, které si museli pořídit na vlastní náklady. Od krále naopak dostávali typickou kazajku a kabátec.

Mušketýři, proslulí svou ušlechtilostí, dokonalým oděním a nezlomnou disciplínou,

představovali spojení nejvyššího přepychu a odvahy. V roce 1667 vzbudili obdiv celé armády, když v bitvě u Valenciennes šli jako obyčejní pěšáci první do útoku. V průběhu 18. století se vyznamenali během obléhání Philippsburgu¹ v roce 1743, v bitvě u Fontenoy² v roce 1745 a u Casselu³ 1766.

Není bez zajímavosti, že burgundský vévoda, následník trůnu, patřil k mušketýrům a aby nevzbuzoval žárlivost, sloužil u obou pluků zároveň a jejich uniformy nosil střídavě.

V rámci úsporných opatření musel Ludvík XVI. během velkých reforem v letech 1775–1776 tyto dvě skvělé formace zrušit. Roku 1789 byl útvar nakrátko obnoven, se vznikem Republiky však zanikl úplně.

- 1) Příčinou zániku byla nenávisť kardinála Mazarina, který využil královny smrti, aby se pomstil vzbouřeným strážím. Jediným důvodem opětovného zřízení pluku bylo postavit do jeho čela kardinálova synovce Philippa, vévodu z Nevers.
- 2) Král byl rovněž kapitánem 1. roty

Francouzský Královský dům, Mušketýři (I)

1. Mušketýr 2. roty, 1729. – 2. Tentýž v r. 1724. – 3. Praporečník 2. roty, 1724. – 4. Jízdní desátník 1. roty, 1724. – 6. Kapitán-poručík 1. roty, 1724. – 7. prapor 1. roty, 1657–1776, se zlatými a stříbrnými třásněmi. Zadní strana vyšívaná zlatými liliovými květy. – 8. prapor 2. roty, 1657–1776, zadní strana je stejná jako u předchozího.

- 1) Severně od Karlsruhe, na rameni Rýna, Dějiště mnoha bitev v 17. a 18. století.
- 2) Belgie, 7 km jihovýchodně od Tournai. Místo porážky Angličanů a Holanďanů saským maršálem během války o rakouské dědictví.
- 3) Psáno také Kassel. Město v západním Německu (Hesensko) obsazené Francouzi v polovině 18. století během sedmileté války.

Francouzský Královský dům, mušketýři (II)

1. Hobojista 2. roty, 1730. – 2. Tambor 1. roty, 1730. – 3. Tambor 1. roty, 1730. Jeho uniforma má stejné široké rukávy jako na obr. 2. Lehké boty a kamaše byly typické spíše pro dragouny. Protože však, podle malíře Eugèna Leliepevra, byli mušketýři jakýmsi dragouny Královského domu, je toto jejich obutí, i pro jízdu na koni, skutečně namístě. – 4. Mušketýr 1. roty, 1744. – 5. Mušketýr 2. roty, 1772.

Jízdní granátníci

Ludvík XIV. založil tento oddíl v prosinci roku 1676. Jízdní granátníci byli vyzbrojeni puškou, pistolí a mečem; navíc byli vybaveni kopacím náčiním, jehož pomocí v terénu klestili cestu ostatním jednotkám, v jejichž čele bylo jejich místo.

Ve chvíli svého zrodu čítal tento útvar jednoho kapitán-poručíka, dva poručíky, dva podporučíky, dva četaře, čtyři seržanty, dva důstojníky a čtyři svobodníky u jezdeckta a sedmdesát čtyři granátníků; kapitánem byl sám král. Důstojníci pocházeli výlučně ze šlechtických rodů. Velitelé, vysocí s hustými kníry, však byli vybíráni z řad pěších granátníků.

V roce 1678 měl pluk sto dvacet vojáků, o rok později, po podepsání mírové smlouvy v Nimèque, už to bylo pouhých sto. V roce 1725 byl počet snižen dokonce na osmdesát čtyři vojáků, nařízením z roku 1759 byl však opět navýšen – Francii tehdy sloužilo sto padesát granátníků.

Rota jízdních granátníků byla rozpuštěna 15. prosince 1775. Vojáci byli s hodností nižšího důstojníka přeřazeni do ostatních oddílů. Tato elitní jednotka, pro své dovednosti v zacházení se zbraní a mimořádné výkony při pořadových cvičeních dávána za příklad ostatním, nevynikala pouze při přehlídkách; hned v druhém roce po svém vzniku se proslavila v bitvách u Valenciennes, Cambrai a Charleroi.

V době, o níž se zajímáme, se jízdní granátníci účastnili několika náročných a krvavých střetů – od roku 1702 do 1706, kdy se odehrála bitva u Ramillies, v roce 1708 bojovali u Oudenaarde a o rok později u Malplaquet. Poslední tažení, kterého se účastnili, se uskutečnilo v roce 1761, během sedmileté války. Do té doby se však účastnili všech bojů, především roku 1745 u Fontenoy.

Jízdní granátníci vskutku dostáli devize vyšívané na praporu, který jim byla přidělena po vítězné bitvě u Leuzy roku 1691: „*Undique terror, undique lethum*“ – všude hrůza, všude smrt.

Francouzský Královský dům, Jízdní granátníci

1. Granátník, 1690–1720. Po r. 1720 byla poboční zbraň nahrazena nástrojem, krumpáčem nebo sekerou, zavěšeným železnou částí nahoru v pouzdře z černé kůže. – 2. Tambor. Buben byl pomalován hořícími granáty. – 3. Důstojník, 1721. – 4. Granátník, 1735–1756. – 5. Granátník, 1774, podle dobového akvarelu. – 6. Pokrývka hlavy. Podle některých dobových umělců – Charles Eisen, Charles Parrocel – se čepice nosila rohem dopředu (viz obr. 4).

Francouzská garda

Podle historika a memoáristy Pierra de Bourdeilles, řečeného Brantôme (1540-1614), spadá založení pluku francouzské gardy do roku 1563. Napsal: „Poté, co byl dobit Le Havre a Angličané vyhnáni ze země, založili král a jeho matka (která vládla za svého nezletilého syna)

pěší strážní regiment, jehož posláním byla ochrana Jeho Výsosti, a který byl zároveň prvním útvarem skládajícím se z deseti praporů královské gardy.“

Na naléhání rádců hugenotského vyznání přesvědčila Kateřina Medicejská svého syna Karla IX., aby nový pluk rozdělil a ubytoval ho po několika různých kasárnách. Jak neprozřetelný byl tento krok, ukázal pokus o únos krále, který hugenoti podnikli o několik měsíců později na cestě z Meaux do Paříže. Protože se nový stav neosvědčil, byly rozdělené gardy znovu sjednoceny a pověřeny nejpřísnější ostrahou panovníka.

Karel IX. věřil, že po masakru o bartolomějské noci r. 1572 a následujících krutých represích jsou hugenoti natolik oslabeni, že může svůj gardový pluk bez starosti rozpustit.

Protestantské nepokoje v následujících měsících však ukázaly nutnost opětovaného zřízení stráže, která se však oproti původnímu útvaru skládala z pouhých tří oddílů místo desíti.

Karlův následník Jindřich III., který s neskrývaným ulehčením opustil polský trůn a vrátil se do Francie, původní stav pluku neprodleně obnovil.

Složení

Od roku 1574 se pluk francouzské gardy neustále rozšiřoval. V roce 1591 čítal čtrnáct rot, roku 1596 dvacet a v roce 1635 třicet. Ludvík XIV. k němu roku 1689 ještě dvě rot granátníků a jeho nástupce přidal v roce 1719 třetí, čímž počet rot dosáhl třiatřiceti.

Množství vojáků v jednotlivých rotách se pochopitelně postupem času měnilo. V době vzniku měla každá rota padesát členů. V roce 1600 jich bylo osmdesát, o patnáct let později dvě stě a roku 1629 tři sta.

Počet členů neustále kolísal, až se za vlády Krále Slunce opět ustálil na třech stech. Spolu s dvěma novými rotami měl tedy pluk dohromady 9 600 mužů.

Za Ludvíka XV. bylo toto ohromující číslo sníženo na 4 100 vojáků a důstojníků. Jeho následník pak počet definitivně upravil na 4878, a to následujícím způsobem:

Podle předpisu ze 17. července 1777 se pluk skládá ze šesti batalionů o čtyřech střeleckých a jedné granátnické rotě.

Složení střelecké roty bylo: kapitán, dva poručíci, dva podporučíci, praporčík, seržant-major, seržant první třídy, čtyři seržanti, kaprál-furýr-písař, kaprál-praporečník, desátník-kanonýr, devět kaprálů, tři kanonýři, jeden chirurg, sto čtyřiačtyřicet střelců a čtyři tamboři, což je dohromady sto sedmdesát šest mužů.

V granátnické rotě sloužil jeden kapitán, kapitán druhé třídy, dva poručíci, dva podporučíci, jeden seržant-major, seržant první třídy, čtyři seržanti, kaprál-furýr-písař, osm kaprálů, jeden chirurg, osmdesát čtyři granátníků a tři tamboři, tedy celkem sto devět vojáků.

Kromě toho přijímala každá rota ještě dva kadety-dobrovolníky.

Výsady

Pluk Francouzské gardy byl za všech okolností nadřazen všem ostatním útvarům, dokonce i Švýcarské gardě.

Při taženích měl pluk čestnou možnost vybrat si pozici – většinou vprostřed přední linie pěchoty. Během obléhání byla Francouzská garda vždy v čele sapérů, tedy jednotek připravených jako první proniknout průlomem vytvořeným technickými jednotkami a ústícím za opevněním obléhaného místa.

Francouzská garda si také přednostně vybírala ubytování. Důstojníci pluku byli královými spolustolovníky a požívali výsady vznášet stížnosti u královského soudu, parlamentu či jiného zvláštního soudního tělesa. Co se týče poddůstojníků, směli být souzeni opět pouze poddůstojníky. Uchazeči o funkci seržanta předstupovali se souhlasem plukovníka před přijímací komisí, složenou z dvanácti nejstarších seržantů, která posuzovala vhodnost kandidáta a měla konečné slovo ohledně toho, zda bude přijat či nikoliv.

Dalším čestným privilegiem Francouzské gardy bylo právo vniknout jako první do obléhané pevnosti, jakmile se vzdala.

Francouzská garda za Revoluce

Ve Francouzské gardě směli sloužit pouze rodilí Francouzi. Část osazenstva se rekrutovala mezi občany Paříže, s nimiž měla Francouzská garda velmi dobré vztahy. Gardisté, pověřeni výkonem policejní služby na trzích a ve městě, si vysloužili přezdívku „Pierroti“ (pierrot = vrabec). Revoluční duch je ovládl velice rychle, tím snáze, že už dlouho sympatizovali s novými idejemi.

Ve Versailles střežili královskou rodinu a ze své funkce „vnější ostrahy“ drželi stráž na pravé straně dveří, naproti Švýcarské gardě, jejíž místo bylo ode dveří vlevo.

Když vypukla Velká francouzská revoluce, přidala se Francouzská garda bez váhání na stranu lidu – mezi vojáky už dlouhou dobu panovala nespokojenost. Adolphe Thiers napsal ve své Historii Velké francouzské revoluce: „Příležitost k povstání se naskytla záhy. Elitní jednotka Francouzské gardy, určena pro ochranu krále, byla ubytována v Paříži¹. Čtyři roty se postupně vydaly do Versailles konat svou povinnost. Barbarsky přísná tu nebyla pouze disciplína, ale také nový plukovník. Vojáci a poddůstojníci cítili, že jejich kariéře je konec. S nelibostí sledovali, jak mladí důstojníci nevykonávají téměř žádnou službu, objevují se jen o přehlídkách, dokonce ani nedoprovázejí pluk do kasáren... Výsledkem byl pokles disciplíny

a několik vojáků bylo za trest uvězněno v Abbaye². U Královského paláce se shromáždil dav a s voláním: „Na Abbaye!“ se hnal na místo. Prolomil vrata a uvěznění vojáci byli se slávou osvobozeni (30. června 1789).“ Vzápětí se k Ludvíku XVI. vydala deputace poslanců Národního shromáždění a lehce získala pro provinilce odpuštění a milost.

12. července nastala Francouzské gardě příležitost dokázat pařížskému lidu svůj vděk. Toho dne byla na náměstí Vendôme³ napadena skupina manifestantů dragounským plukem Royal-Allemand. Na dlažbě zůstalo několik zraněných, mezi nimi i příslušník Francouzské gardy. Jeho druhové, kteří byli ubytováni v kasárnách na náměstí Ludvíka XV.⁴, měli několik dní předtím s dragouny potyčku. Bez váhání zahájili palbu a zahnali útočníky až do Tuilerijských zahrad. Poklidně se procházející občané přitom byli rozeznáni knížetem de Lambesc a jeho šavlisty. V nastálém zmatku byl zabit neškodný starý muž. Tato bitka měla za následek všeobecnou vzpuru a útok na Bastillu, ke kterému došlo o dva dny později.

Gardisté sice sdíleli všeobecné nadšení, přesto však ovládli své pocity a podařilo se jim vyrvat ze spárů rozzuřené lůzy třicet dva Švýcarů a dvacet čtyři invalidů. Gardisté Élie a Hullin se zoufale pokoušeli uchránit od hrozného konce správce Bastilly, snažili se však marně.

31. srpna 1789 byl slavný pluk rozpuštěn. Jeho příslušníci byli přičleněni k občanské milici, z níž se následně stala Národní garda, vedená generálem La Fayettem. V říjnu roku 1792 byli bývalí gardisté rozesláni k plukům narychlo pověřených ostrahou hranic, aby zde vytvořili jádro nové revoluční armády.

- I. Francouzský výraz „garde-française“ je z jazykového hlediska velmi zajímavý: gardista se nazýval „un garde-français“ – pojem byl tedy mužského rodu, avšak s ženskou koncovkou (slovo „garde“ v ženském rodě znamená stráž ve smyslu instituce, v mužském rodě se jedná o gardistu). Oproti tomu pojmenování příslušníků Švýcarské gardy bylo čistě ženského rodu – „une garde suisse“. Příslušník (voják, důstojník) francouzské gardy se nazýval „soldat (cadet, officier) aux gardes“, použitá předložka je „à“. Použitím předložky „de“ vznikl tvar „des gardes“, jímž se označovali pouze vojáci tělesné gardy. Plukovníci Francouzské gardy však byli běžně nazýváni „colonel des gardes-françaises“, protože tělesná garda plukovníky neměla.

Francie. Pluk Francouzské (I) a Švýcarské gardy, 1724.

1. Pištec Švýcarské gardy. – 2. Tambor francouzské gardy. – 3. Stráž. – 4. Důstojník. – 5. Stráž.

Francie. Pluk Francouzské gardy (II)

1. Důstojník, 1757, v „malé“ uniformě – 2. Důstojník, 1757, „velká“ uniforma – 3. Adjutant, 1786. – 4. Důstojník v „malé“ uniformě, 1786. – 5. Důstojník ve „velké“ uniformě, 1786. 6. Výkonný seržant, 1786.

Francie. Francouzská garda (III.)

1. Gardista, 1757, a varianta límce. – 2. Gardista, 1785. – 3. Praporečník. – 4. Tambor, 1785. – 5. Seržant granátnického pluku. – 6. Granátník. Oba 1787. – 7. Detail dýnka medvědice.

- 1) V kasárnách v La Courtille na předměstí Temple
- 2) Bývalé vězení v opatství Saint-Germain-des-Prés, kde se odehrály zářijové masakry (1792).
- 3) Náměstí Vendôme se původně mělo jmenovat place de la Conquête. Ve skutečnosti neslo od roku 1699 až do revoluce jméno place Louis-le-Grand, place des Piques od r. 1793 do r. 1799 a za Komuny v roce 1871 place Internationale.
- 4) Náměstí bylo záhy přejmenováno na place de la Révolution a později (1795) na place de la Concorde.

Francie, Francouzská garda (IV)

1. a 2. Černí činelisté v malém a velkém gala, 1786. – 3. Tambor.major, 1786. – 4. a 5. Tamboři v „malé“ a „velké“ uniformě, 1786. – 6. a 7. – Hudebníci v malém a velkém gala. Obrázek 7. – etuje na klarinet podél pravého stehna. Nástroj na obrázku 6. je fagot.

Švýcarská garda

Vznik

Švýcarská garda v pravém slova smyslu byla vytvořena až roku 1616. Tento údaj potvrzuje několik cenných řádků Pamětí Francois De Bassompierre, který byl roku 1614 jmenován generál-plukovníkem Švýcarů a Grisonů. Po návratu ze svatební cesty do Guajány roku 1616 se Ludvík XIII. rozhodl umístit před své sídlo v Tours kompletní rotu švýcarských gard, která zde v úterý 12. března nastoupila službu.

Většina z dvanácti rot nového pluku čítala tři důstojníky – jednoho kapitána, poručíka a praporčíka. U některých rot sloužili kapitáni dva a každý z nich velel půlce útvaru.

Ludvík XVI. shledal počet důstojníků nedostatečným a nechal ho navýšit na pět. V každé rotě dále sloužili poddůstojníci – osm seržantů, čtyři *trabani*, jak se říkalo halapartníkům Švýcarské gardy, kteří sloužili k osobní ochraně kapitána; kromě šesti kopiníků, tzv. *anspessades*¹, měla každá rota také jednoho pištce a pět tamborů.

Složení

Až do roku 173 neměl pluk Švýcarské gardy svůj vlastní oddíl granátníků; nařízení z 1. června toho roku však upravuje jeho složení následujícím způsobem: klasická strážní rota, která pochoduje v čele útvaru, jedenáct rot střelců a čtyři roty granátníků. Dohromady tvořil útvar čtyři bataliony, každý o čtyřech rotách.

Klasická strážní rota měla zvláštní štáb, který tvořil vrchní soudce (pluk disponoval svým vlastním soudem), vojenský kněz, tajemník a tlumočník v jedné osobě, lékař, vrchní

chirurg, seržant-generál, hlavní plukovní tambor, ubytovatel, furýr, probošt, šestnáct hudebníků a jeden praporčík-podporučík. Standardní štáb vypadal u všech ostatních střeleckých pluků stejně – jeden kapitán, dva poručíci, dva podporučíci, šest seržantů, dva furýři, dvanáct desátníků, dvanáct „pověřenců“ a jeden tambor na sto třicet dva řadových vojáků.

Granátnický pluk se kromě čtyřiceti granátníků skládal z jednoho kapitána, dvou poručíků, dvou seržantů, jednoho furýra, čtyř desátníků, čtyř „pověřenců“ a jednoho tambora.

Původně byly pluky švýcarských gard ubytovány odděleně po pařížských předměstích nebo okolních vesnicích jako Courbevoie, Rueil nebo Neuilly. Naposledy byl tento pluk ubytován v honosných kasárnách zbudovaných za Ludvíka XV.

1. Výraz *anspessade* pochází z italského *lancia spezzata* – zlomené kopí. Vojáci, rekrutovaní do této elitní pěší jednotky z řad šlechty, zkracovali pro službu u pěchoty svá kopí. Vývoj tohoto označení byl následující: *lancespezates*, *lancespezzates*, *lancepessade*, *lancepassade*, *lancepeçat*, *lanspessade*, *lanspezzate*, *lanspassade*. Nakonec vznikl tvar *anspessade*, přičemž počáteční *l* bylo pokládáno za člen (viz popis obrázku A na str. 58).

Francie. Švýcarská garda (I)

1. Nižší důstojník, 1721. – 2. Důstojník, 1721. – 3. Stráž, 1721, v postoji „na rámě zbraň“. Podle některých zdrojů bylo zdobení sumky stříbrné. – 4. Důstojník, 1757. – 5. Stráž, 1750.

Nábor a výsady

Příslušníci Švýcarské gardy byli do rot rozděleni podle toho, z jakého kantonu pocházeli. Pouze v klasické strážní rotě sloužili vojáci ze všech třinácti švýcarských kantonů.

U pluku panovala naprostá svoboda náboženského vyznání. Vojáci dostávali dvojnásobně vyšší žold než jejich druhové z Francouzské gardy. V souladu s velmi podrobnými dohodami nesměla Francie vně hranic nasadit tyto „smluvně vázané vojáky“ proti Německu, Španělsku ani Itálii z toho prostého důvodu, že i tyto země využívaly služeb vojáků Helvétského kříže.

Nejvyšší oběť

Za francouzské revoluce byly Švýcarské gardy, nenáviděny pro svou oddanost panovníkovi, byly povolány do Paříže, a to krátce před neblaze proslulým 10. srpem 1792. Mladý notářský písař, Philippe Morice, byl toho dne svědkem dramatických událostí v Tuilerích: „Zatímco se obě strany provokovaly nenávisťnými výkřiky a gesty, nejzapálenější ze vzbouřenců postupovali kupředu a zaútočili na dva švýcarské strážné píkami. Na rozkaz kapitánů Zuslera a Castelberga zahájily zbylé stráže boj palbou na

pikenýry, kteří napadli jejich druhy. Zpočátku stáli Švýcaři pevně na svých místech, nakonec se ale zbývajících dvě stě vojáků, značně oslabených a obklíčených ze dvora i ze zahrady, stáhlo pod arkády. Pálili nepřetržitě až do vyčerpání munice. Padli všichni...V několika okamžicích vnikl dav do paláce a pobil všechny Švýcary, které tam našel. Chudáky skrývajících se po zákoutích buď podřezali, nebo je vyházeli z oken na nastavená kopí, nedbajíce jejich proseb o milost.“ Věrní až do smrti, vojáci Švýcarské gardy položili život...za prázdný palác!

Francie, Švýcarská garda (II), 1780–1786

1. Důstojník-praporečník s plukovním praporem. Pro švýcarské pluky byl typický prapor s vyobrazením plamenů (viz plochy praporů). – 2. Desátník střeleckého pluku. Za vlády Ludvíka XVI. nosili kaprálové a seržanti Švýcarské gardy hůlku zvanou *schlague* (z německého *schlagen* – udeřit, švihnout), její účel byl však čistě dekorativní. V plné zbroji nosili tuto hůl zavěšenou na šňůře v knoflíkové dírce, s koncem zasunutým za ohyb šosu kabátu (viz obr. 7). – 3 Důstojník granátníků. – 4. Vrchní důstojník. – 5. Hudebník. – 6. Sapér. – 7. Seržant granátníků. – 8. Tambor.

KOMENTÁŘ K PŘEKLADU

ÚVOD

Práce *Komentovaný překlad: Válka v krajích. Výstroj a výzbroj vojáků francouzského Královského domu a pěchoty za vlády Ludvíka XV. a Ludvíka XVI. a britské a pruské pěchoty v letech 1700-1800* je překladem (doplněným odborným komentářem) první části prvního svazku publikace „*L'Uniforme et les armes des soldats de la guerre en dentelle. France: maison du roi et infanterie sous Louis XV et Louis XVI. Grande Bretagne et Prusse: infanterie (1700 á 1800)*“. Kniha vyšla roku 1975 v Tournai (Belgie) v nakladatelství Casterman jako pátý díl osmidílné, sedmnáctisvazkové série publikací belgických autorů Liliane a Freda Funckenových „*L'Encyclopédie des Uniformes et des Armes de Tous les Temps*“. Kniha „*L'Uniforme et les armes des soldats de la guerre en dentelle*“ informuje čtenáře o vojenských uniformách francouzského královského strážního sboru. Vzhledem k omezenému rozsahu práce jsem přeložila pouze část, která se věnuje především historii a charakteristice jednotlivých složek královského strážního sboru, přičemž určité části textu jsou již věnovány problematice uniforem samotných. Informace o uniformách a tím pádem terminologie z této oblasti (včetně několika termínů vexilologických) se vyskytovaly především v popisích četných obrázků.

Práce se skládá ze dvou částí, z nichž první je samotný překlad, druhá pak je odborný komentář zaměřený na charakteristiku textu, překladatelská řešení a především posuny při překladu pramenící z odlišnosti jazykových systémů. Komentář se dělí na šest částí – Kontextové faktory, Médium – struktura knihy, Odesílatel, Adresát, Účel a funkce textu a Překladatelské problémy. Poslední část se dále dělí následně: Gramatika, Lexikologie, Stylistika, Koheze a koherence, Převod reálií, Chyby a nejasnosti originálu. Původní členění obsahovalo kategorii Překladatelské strategie a posuny. Nakonec jsem od této kategorie upustila, protože členění není v žádném případě jednoznačné a definitivní. Konkrétně posuny (a překladatelské postupy) se týkají všech aspektů textu – gramatiky, stylistiky, lexikologie, reálií atd. Stejně tak nelze striktně oddělit lexikologii od stylistiky. Přesto ale je tohoto systému použito alespoň pro základní přehlednost.

Motivace pro výběr textu

Výběr textu pro překlad byl předurčen mými osobními zájmy. Zajímám se o historii, zejména o období evropského novověku, přičemž v popředí mého zájmu nejsou ani tak dějinné události, jako každodenní život. V tomto ohledu je nemožné nevěnovat se dějinám odívání. Téma „vojenská uniforma“ ideálním způsobem kombinuje tento „estetický“ dějinný prvek se „skutečnou“ historií, tedy s politickými událostmi. Vojenské prostředí je navíc fascinující i z jazykového hlediska, a to vzhledem k nepřehlednému množství termínů, které čeština přejala prostřednictvím jiných jazyků (zejména němčiny) právě z francouzštiny. V průběhu studia jsem kromě glosáře na téma „Mousquetaire et son équipement“ vypracovala i seminární práci pojednávající právě o výpůjčkách z francouzštiny ve vojenské terminologii. Ve své bakalářské práci proto vidím jistou návaznost na již započatou práci. Na zvoleném tématu mě láká jednak v mnohých směrech přímý vztah Francie a českých zemí, jednak fakt, že při větším rozsahu by se práce nevyhnula zaměření se na ostatní evropské kultury.

Výběr textu byl dále motivován mými volnočasovými aktivitami – četbou literatury faktu i beletrie s historickou tematikou. Považuji za výhodu, že ačkoli sám text překladu je neliterární, není vyloučena, ba naopak je velmi prospěšná, práce s texty literárními coby užitečným zdrojem především terminologie. Bez významu není ani skutečnost, že se již nějakou dobu věnuji historickému šermu. Obě tyto aktivity překlad textu (z hlediska terminologického poměrně nesnadného) značně usnadnily.

Další důvod, který mě vedl k výběru tohoto textu, je fakt, že jsem neobjevila žádnou českou publikaci takového rázu, jako je originál. Podle mne by však u nás neměla chybět právě kvůli tomu, že historie evropských zemí je jeden nerozdělitelný celek, a rozhodně by bylo prospěšné větší množství informací o té oblasti francouzské kultury a dějin, která měla vliv na určité (četné) oblasti kultury a dějin českých.

V neposlední řadě stojí za mým výběrem přesvědčení o nezbytnosti živého zájmu o zpracovávané téma. Věřím, že kladný vztah k tématu i k textu se nepochybně zásadním způsobem odrazí na kvalitě práce.

FUNKČNÍ CHARAKTERISTIKA TEXTU

1. KONTEXTOVÉ FAKTORY

Jak již bylo zmíněno, práce je překladem několika kapitol knihy belgických autorů Liliane a Freda Funckenových, nazvané „L'Uniforme et les armes des soldats de la guerre en dentelle“. Tato kniha je součástí rozsáhlé (osmidílné) řady publikací „L'Encyclopédie des Uniformes et des Armes de Tous les Temps“ (dále L'Encyclopédie des Uniformes), pojednávajících o armádní výstroji a výzbroji od dob antiky po druhou světovou válku. Série sedmnácti knih vycházela v letech 1965 až 1982 v belgickém nakladatelství Casterman, specializujícím se na komiksy a literaturu pro mládež.

Jedná se o populárně naučný text z oblasti vojenství a historie. Jako takový se vyznačuje odborností (převažující funkcí je funkce referenční, informativní), ovšem najdeme zde prvky, které text přibližují řekněme laické či jen mírně odborné veřejnosti. Jsou to prvky funkce poetické – do striktních výčtů jsou zakomponována krátká vyprávění, což text obohacuje a výrazně usnadňuje jeho čtení a také orientaci v četných číslech a datech. Mezi další popularizační prvky patří řečnické otázky („*Qui ne connaît ces magnifiques cavaliers nés sous le règne de Louis XIII?*“ str. 24). Text je místy značně subjektivní, jak dosvědčují výrazy typu „*farouches Écossais*“ (str. 12), „*la quatrième compagnie naquit*“ (str. 12), „*les effectifs s'étaient il est vrai considérablement étoffés...*“ (str. 12), „*cependant, d'ailleurs*“. Závěr kapitoly o věnované Švýcarské gardě (str. 40) je značně dramatický díky vloženému vyprávění, shrnutí zakončenému třemi tečkami a vykřičníkem.

Zmíněné prvky popularizace jsou pro francouzštinu naprosto přirozené a mají své místo i v odborném stylu. Čeština je oproti expresivní francouzštině (nejen) v odborném stylu daleko střídmější. Vliv expresivity a abstraktnosti francouzštiny na stylistiku textu a na překlad bude podrobněji popsán v následujících částech.

2. MÉDIUM – Struktura knihy

Struktura knihy je popsána v úvodní kapitole *Première partie – France – Maison du Roi*. Podle ní se vojenská větev Královského domu dělí na vnitřní ostrahu Louvru, pod kterou spadají *gardes de la porte*, tělesná garda, *cent-suisses* a *gardes de la prévôté*. Vnější ostraha

Louvr se dělí na *gendarmes*, lehkou jízdu, gardové mušketýry a jízdní granátníky. Struktura podkapitol pojednávajících o výše zmíněných útvech je víceméně podobná. Následují čtyři podkapitoly týkající se čtyř dalších strážních oddílů. Segmentace těchto částí je jemnější. Nejpodrobněji je členěna další částí knihy, zabývající se tzv. Knížecím domem.

2.1 Struktura textu

Text je rozdělen na podkapitoly o rozsahu přibližně jedné normostrany. Texty druhé části jsou rozděleny na více oddílů podle vzniku, organizace či charakteristiky toho kterého útvaru. Kniha nemá oddělený poznámkový aparát, veškeré poznámky a vysvětlivky umístěny pod čarou na konkrétní straně. Stejně jako všechny ostatní díly série, i tato kniha je vybavena bohatou obrazovou přílohou – vlastními ilustracemi autorské dvojice. Jejich popisky se nacházejí rovněž pod čarou.

Text sleduje v každé kapitole zdánlivě neměnné schéma. Je členěn chronologicky, počíná vznikem útvaru a přes jeho charakteristiku a počet vojáků se dostává k zániku útvaru. Řazení informací však není v každé kapitole systematické. Tak například výhradně v kapitole *Les gardes du corps (Tělesná garda)* na str. 12 zmiňují autoři podmínky přijetí k útvaru; v jiných kapitolách se čtenář s podobnou informací nesetká. Text je v některých místech svým způsobem nekonzistentní a návaznost informací není zcela pravidelná. Další příklad představuje úvod, ve kterém je popis členění knihy částečně přerušen charakteristikou určité jednotky (protože se však jedná o úvod, který je subjektivnější, a konkrétně o zdůvodnění autorského postupu, je zde tento vstup v podstatě namístě): „*La gendarmerie de France, par son ancienneté et le privilège insigne qu'elle avait de marcher en tête de toute la cavalerie, méritait de figurer ici, de même d'ailleurs que la maréchaussée. Enfin, la maison de princes fermera ces premiers chapitres consacrés aux soldats de ce qu'on a si joliment appelé „la guerre en dentelle* (str. 10).“

Text obsahuje velké množství číslovek. Způsob jejich psaní se v obou jazycích liší. Zatímco francouzština ráda vyjadřuje i vysoká čísla číslovkou, čeština používá spíš slova. Proto jsem počty do tisíce vyjadřovala slovy, nad tisíc číslovkou. Měsíce v datech jsou v originále psána slovem, a stejně tak v překladu. Století jsou ve francouzštině označována římským číslem, v češtině arabskými číslicemi.

3. ODESÍLATEL

Belgická autorská dvojice Fred Funcken (1921) a Liliane Funckenová (1927) proslula především svým kreslířským uměním. Spolupracovali na celé řadě slavných komiksových

sérií, z nichž nejznámější je, alespoň v naší kultuře, Tintin. Autoři se specializují na vojenskou historii, konkrétně na výstroj a výzbroj, a na toto téma vydali obsáhlou řadu publikací doplněných vlastními mistrovskými ilustracemi. Je otázka, nakolik jsou na tuto problematiku odborníci – ačkoli čerpali z celé řady odborných (dobových i současných) publikací, vyskytuje se v textu dost nejasností či nepřesností (viz dále).

4. ADRESÁT

L'Encyclopédie des Uniformes je určena především, avšak nikoli výlučně, mladším čtenářům. Svědčí o tom nejen fakt, že kniha vyšla v nakladatelství Casterman, které se specializuje na literaturu pro mládež, ale také bohatý obrazový materiál, rozsáhlé vysvětlivky a samozřejmě text samotný, který je poměrně jednoduchý, co se týče stavby a větné a myšlenkové struktury; nicméně i přes hojné vysvětlivky a popisky předpokládá určitou znalost tématu a reálií, především však vojenské terminologie, a to znalost více než pouze základní. U jmen vojevůdců či státníků mnohdy chybí přístavek – doplňující informace (ale například i křestní jméno), přičemž se vždy jistě nejedná o notoricky známou osobu. Podobně zmínky o některých bitvách jsou doplněny vysvětlivkami („*Les mousquetaires de la Garde*, str. 26), jiné však nikoli („*Les grenadiers á cheval*, str. 28). Je otázka, zda důvodem je to, že se jedná o notoricky známý fakt, a pokud ano, jestli může jeho znalost být předpokládána u mladších čtenářů. Nutno podotknout, že se v textu mnohdy nacházejí nesrovnalosti v datech či totožnosti osob, proto ho lze považovat spíše za zdroj povrchní, rámcové informace. Protože však cílem textu není podat vyčerpávající informace o dějinných událostech, nýbrž pouze „připravit pole“ pro výklad o uniformách, nelze z tohoto faktu usuzovat na nijakou fatální neodbornost textu.

5. ÚČEL A FUNKCE TEXTU

Jako populárně naučný má tento text za úkol podat čtenářům informaci o charakteristice jednotlivých složek francouzské armády z let 1700–1800, především o jejich výzbroji a výstroji, a to pokud možno jednoduchou a přehlednou formou. Text může posloužit jako zdroj informací i nerodilému mluvčímu jednak vzhledem k bohatým vysvětlivkám, jednak vzhledem k tomu, že se autoři nijak nesnaží o přílišnou odbornost, ale naopak o poutavý a přehledný výklad, což se jim vesměs daří.

6. PŘEKLADATELSKÉ PROBLÉMY

Překladatelská strategie a posuny

Při překladu dochází k mnoha posunům především na úrovni jazykové a stylistické. Tyto posuny jsou vyvolány skutečností, že čeština a francouzština patří každá k jinému jazykovému typu. Čeština je jazyk flektivní, francouzština je analytická. Víc jmenná? *Le recto était gris avec l'habituel semis de fleurs de lys d'or* (str. 20)/*Přední strana byla šedá, vyšívaná tradičními zlatými liliemi*. Bylo by sice možné zachovat francouzskou strukturu (...s obvyklou výšivkou zlatých liliových květů), nebylo by to však pro češtinu přirozené. Řešením je slovnědruhovú transpozice (podstatné jméno *semis* připojené předložkou *avec* se mění na jméno přídavné – *vyšívaná*).

Pro *Le commandement de ses compagnies était âprement disputé par les plus hauts personnages du royaume* (str. 10) jsem zvolila řešení *velet těmto jednotkám bylo pro nejvýznamnější osobnosti království otázkou prestiže*, čímž opět došlo k transpozici slovního druhu hned ve dvou případech: infinitiv *velet* (*těmto jednotkám*) stojí ve větě jako podmět místo francouzského substantiva *le commandement* (*de ses compagnies*). Teoreticky by bylo možné přeložit substantivum *commandement* také substantivem, *velení*, ze stylistických důvodů jsem to však neučinila. Druhý případ slovnědruhovú transpozice je přívlastek vyjádřený adjektivem *disputé*, modifikovaným příslovcem *âprement*, se změnil na předmět vyjádřený podstatným jménem s přívlastkem neshodným – *otázka prestiže*.

Text obsahuje několik latinských výrazů (devizy na praporech), které, ač přeložené do francouzštiny, se do češtiny překládaly velmi složitě, kvůli mé neznalosti latiny. Bylo sice možné dohledat několik různých překladů do francouzštiny a angličtiny a dokonce i původ toho kterého hesla (aluze na staré báje), přesto však zůstal problém s formulací. Zde mi nepomohl ani latiník, kterého jsem konzultovala, protože citát je vytržen z kontextu a proto nebylo možné určit význam složitých slovesných časů apod.

Velkou roli zde hrála i expresivita francouzského textu, o ní viz oddíl Stylistika. Francouzština je nejen expresivní, ale také poměrně abstraktní – vyskytují se zde výrazy typu *se distingue par une bravure...*, *son ancienneté* atd.

6.1 Gramatika

Z gramatických kategorií jsem při překladu řešila dvě: problematiku slovesných časů (o nich dále v oddílu Stylistika) a velkých písmen. *Maison du roi* jsem přeložila *Královský dům* s velkým počátečním písmenem, ačkoli v originálu je pojem uveden s písmenem malým. Protože se však jedná o pojem, který v českém prostředí prakticky neexistoval, pojednala jsem ho jako název instituce a píši ho s velkým počátečním písmenem. Velikost písmen může být i významotvorná – *Les Gardes suisses* nebo *Les Suisses* přeloženi jako *Švýcaři* označují

příslušníky Švýcarské gardy i národa, *švýcaři* oproti tomu značí příslušníky oddílů *cent-suisse*. Aby však nebyli tito vojáci zaměňováni s vojáky švýcarské národnosti či s příslušníky Švýcarské gardy, nesměli by být zmíněni na samém začátku věty. Pro významovou jednoznačnost je výhodnější zachovat původní název.

6.2 Lexikologie – terminologie (hodnosti)

V kategorii „Lexikologie“ se zabývám téměř výhradně převodem vojenských hodností, ačkoli také spadají do „Reálií“. V následujících případech však bylo nutno řešit problémy týkající se spíše tvarosloví, archaičnosti, dvojznačnosti atd.

6.2.1 Přejaté výrazy a dubletní tvary

V tomto textu terminologie zdánlivě nepředstavuje žádný velký problém díky tomu, že značná část vojenské terminologie byla do češtiny přejata z francouzštiny. U některých existují dubletní tvary – *grenadier* = *grenadýr*, *granátník*; *sergeant* = *seržán*, *seržant* – a některé existují paralelně s výrazem domácím. Mnohdy bylo nutno uchýlit se k výrazu čistě domácímu, ač ze stylistického hlediska ne zcela ideálnímu, jak je tomu v následujícím případě: francouzský termín *brigadier* se dá do češtiny převést třemi způsoby podle jemných významových nancí: *brigadýr* a *velitel brigády*, jejichž význam je víceméně stejný, a *desátník jezdecký*. O stupeň nižší hodnost se ve francouzštině označuje jako *sous-brigadier*, čeština však podobný výraz nemá. Bylo proto nutno uchýlit se k transpozici, konkrétně k diluci, za použití termínu označujícího hodnost o stupeň nižší, než je *desátník*, a to sice *svobodník*. Vznikl tak termín *svobodník (u) jezdecký*, stylisticky poněkud neobratný, prakticky však jediný možný, pokud má být zachována věcná správnost, což je u textu tohoto typu kritérium nejpřednější. V souladu s ním jsem tam, kde se *brigadier* a *sous-brigadier* vyskytují v textu jako dvojice, místo termínu *brigadýr* pro *brigadier* zvolila *desátník (u) jezdecký*, protože je nezbytně nutné, aby vyplývala hierarchie mezi hodnostmi a aby tedy oba termíny byly homogenní. Podobný výraz jsem použila v kapitole *Les mousquetaires de la Garde*, kde je v popisku uvedeno *brigadier de la 1^{ère} compagnie* (str. 24) – *jízdní desátník 1. roty*. Protože *brigadýr* velí *brigádě*, která se skládá z několika rot, byl by jakýkoli jiný výraz zavádějící. *Brigadier* se jako *velitel brigády* vyskytuje v překladu pouze jednou, a to v popisku obrázku uniformy – v tomto kontextu je obzvlášť důležité zdůraznit hodnost a funkci.

Dvojznačnosti slova *cavalier* jsem využila v následujícím případě: *Qui ne connaît ces magnifiques cavaliers nés sous le règne de Louis XIII?* (str.24). Výraz *cavalier*

jsem přeložila jako *kavalír*, protože se tento význam jako jediný (další význam je *jezdec*) hodil do expresivní věty otevírající kapitolu.

6.2.2 Archaismy

Při překladu textu s podobnou tematikou se nutně vyskytuje problematika archaismů. Výběr jsem téměř vždy podřídila srozumitelnosti. V případě dubletních tvarů (*seržant/seržán*) jsem použila výraz modernější. U slov typu *kanonýr/dělostřelec* jsem použila tvar starší, pokud jeho použití nebrání porozumění textu. Podobného rázu jsou slova *kaprál/desátník* či *furýr (furýř)/zásobovatel*. V těchto případech jsem použila výraz starší, ač si nejsem jista čtenářovou znalostí. Věřím však, že moderní výraz by byl na škodu stylu, a to i kvůli tomu, že tato slova se vyskytují ve složeninách označujících funkci (*kaprál-furýr-písař*). Právě styl byl kritériem při výběru mezi *regimentem* a *plukem* či *kompanií* a *rotou*. Archaický výraz jsem používala v citacích původních textů, domácí výraz v ostatním textu, opět kvůli porozumění.

6.2.3 Návosloví organizačních jednotek

Poměrně velký problém představuje názvosloví organizačních jednotek. Jejich rozdělení a definice totiž nejsou úplně jednoznačné, co se týče počtu vojáků a letopočtů (počet vojáků na jednotku byl časem dost variabilní). Většina útvarů je v textu označována jako *compagnie*. Výraz *kompanie* či *kumpanie* je dnes vnímán jako archaismus a navíc germanismus, proto jsem použila odpovídající domácí termín *rota* (*kompanie* či *kumpanie* pouze v citacích dobových textů). *Roty* se sdružují do *praporů* a několik praporů tvoří *pluk*, tedy *regiment*, francouzsky *régiment*. Jednak v citacích starších textů, tedy čistě ze stylistických důvodů, jednak v případě nejednoznačnosti jsem se držela pojmu *regiment*, který je pro současného čtenáře vágnější a případná nesrovnalost tudíž nebude příliš nápadná. Pro vyšší rozmanitost jsem používala textová synonyma *oddíl*, *útvár*, *jednotka*, jak v jednoznačných, tak v nejednoznačných případech. Slovo *bataillon* se dá také přeložit jako prapor, což by však čtenáře mohlo mást, proto ponechávám u nás také používanou, byť mírně zastaralou, formu *batalion*.

Ze stejného důvodu jsem, ač nerada, zavrhlala používání z francouzštiny přejatých, dnes již zastaralých, a nadto nesrozumitelných výrazů typu *breša (brèche) = průlom, zákop*, či *sappa (sape) = ženijní jednotky* či *technické práce*. Tuto dvojznačnost jsem řešila právě v kapitole *Francouzská garda*, str. 34: *...ils se mettaient toujours en tete de la sape, c'est-à-dire au premier rang des troupes pretes á bondir dans la brèche créée par les sakur du génie dans les murailles de la place assiégée* = ...byla Francouzská garda vždy v čele *sapérů*, tedy

jednotek připravených jako první proniknout zákopem vytvořeným technickými jednotkami a ústícím za opevněním obléhaného místa. Protože jsem se chtěla vyhnout použití slova *sappa* pro *sape*, použila jsem slovo *sapéři*, které má význam stejný, ovšem laikovi pravděpodobně neznámý a tedy matoucí. Naopak pro *sapéry* jako *zákopníky* jsem použila obecnější název *technické jednotky*. Další možný výraz *ženie* (*genie*) jsem nepoužila, protože jeho význam je dost široký a navíc jsem nechtěla větu zatěžovat dalším termínem.

6.2.4 Dvojznačné výrazy

Některé výrazy jsou ve francouzštině dvojznačné, popřípadě není jejich význam tak jemně segmentován jako v češtině – je potřeba rozlišovat, jestli se jedná o útvar pěší, kterému náleží *prapor*, nebo *jízdní*, který má *standartu* či *korouhev*). *Praporečník* (*porte-étendard*) se vyskytuje u pěchoty a lehké jízdy, *korouhevník* (*guidon*) u těžké. *Kornet* (*cornette*) jezdí výlučně se *standartou*.

Naopak přesnější je ve francouzštině zpravidla klasifikování vojenských bubeníků – *timbalier*, kterého jsem překládala jako *tympánista*, a *tambour*, který se dá přeložit jako *bubeník*, nebo jako *tambor*. Navzdory archaičnosti jsem zvolila druhou možnost, právě proto, že bubeník je pojem dost vágní a sám o sobě rozdíl mezi dvěma „hodnostmi“ nenaznačuje.

Pravděpodobně nejfrekventovanějším slovem je v textu slovo *garde*, jehož význam se ve francouzštině liší podle gramatického rodu. Do češtiny je opět možno překládat ho buď domácím, nebo přejatým názvem. *Gardes du corps* by mohly být přeloženy v češtině běžně používaným pojmem *tělesná stráž* či *tělesná garda*. Název *Gardes de la manche* však není možné přeložit doslova (francouzský název je nicméně v překladu uveden a vysvětlen) a je proto nutné substituovat ho jiným, významově odpovídajícím pojmem, a to sice *osobní stráž*, přičemž *gardes du corps* jako instituce nadřazená je překládána jako *tělesná garda*. Řešení zde poskytla právě existence dvojího tvaru – původního a přejatého.

Mnoho názvů obsahuje přívlastek *de la Garde* – *Les gendarmes de la Garde*, *les chevaux-légers de la Garde*, *mousquetaires de la Garde*. Je možné překládat je jako *gardovi*, ovšem ve spojení s pojmem *gendarmes*, který jsem ponechala v původním tvaru, postrádá výraz potřebnou váhu a zní nepřírozně, stejně jako např. *gardovi švališéři*. V nadpisu jsem proto tento přívlastek zcela vynechala: *Lehká jízda – švališéři*. V textu je dále pojmenovávám různými synonymy, takže nedochází ke ztrátě informace. Stejně jsem postupovala v kapitole *Gendarmové – bezpečnostní sbor*.

6.2.5 Generalizace

Častým postupem při překladu byla generalizace – mnoho francouzských výrazů je abstraktních a přesný význam získávají až v širším kontextu. Proto mnohdy nebylo jednoduché zjistit přesný význam určitých pojmenování. Například na str. 18 v kapitole *Les Gardes de la prévoté* se vyskytuje výraz *hoqueton*, který označuje různé druhy vojenského kabátce (typ se liší podle epochy). Právě z toho důvodu, že v českém prostředí se zmíněná instituce nevyskytuje, je obtížné určit odpovídající termín. Proto jsem použila dost obecné slovo *kabátec*.

Generalizovat bylo dále nutno v následujícím případě (str. 30): *...ce fut alors la première institution composé de dix enseignes de la garde du roi*. Dále v textu se píše, že garda byla *...réduite ...à trois compagnies au lieu des dix...* Zde se autoři pravděpodobně dopustili omylu. *Enseigne* je *prapor*, což je jednotka skládající se z *compagnie* – *rot*. Tvrzení tak nedává smysl, proto jsem slovo *compagnie* přeložila vágním pojmem *oddíl*.

6.2.6 Konkretizace

V následujícím případě jsem naopak konkretizovala: *...qui venait d'avoir une rixe avec les cavaliers du Royal-Allemand...* (str. 36). Pluk *Royal-Allemand* není nijak blíže specifikován, českému čtenáři bude však jen těžko znám, proto jsem doplnila informaci, že se jedná o dragounský pluk.

6.3. Stylistika

6.3.1 Expresivita – kotext

Stylistické rozdíly vycházejí především z toho, že francouzština je jazyk mnohem expresivnější než čeština. V tomto textu se expresivita projevovala nejčastěji hodnotícími přívlastky typu *beau*, *magnifique*, *impressionnant* atd. V některých případech bylo vhodné tuto expresivitu zachovat, hlavně vyskytovala-li se na začátku či konci textu, tím pádem v narativnějších částech. Často se však ani zde nedala zachovat, viz str. 32 – *Louis XIV augmenta encore son beau régiment...* = *Ludvík XIV. k němu roku přičlenil...* V tomto případě se v překladu nevyskytuje expresivita vůbec žádná vzhledem k duchu češtiny.

Francouzština je oproti češtině daleko expresivnější. I pro odborné francouzské texty jsou charakteristické poměrně značně citově zabarvené výrazy. Čeština jich ovšem snese mnohem méně. Totéž platí pochopitelně i pro populárně naučné texty. Z tohoto důvodu bylo potřeba

překládat expresivní výrazy neutrálněji (*avec laquelle ils entretenaient de nombreux et excellents rapports* (str. 34) – *s nimiž měla ... velmi dobré vztahy*). Míra expresivnosti a důležitost (popřípadě nemožnost) jejího zachování se zásadním způsobem odvíjí od kontextu. Výraz se sice vyskytuje v prvních řádcích jedné z podkapitol, ovšem je víceméně součástí výčtu a nemá žádný zásadní význam. Proto není nutné trvat na zachování expresivity i v češtině; bylo by to v podstatě proti jejímu duchu. Oproti tomu označení *farouches Écossais* (str. 12), vztahující se k předchůdcům tělesné gardy, jsem přeložila jako *urputní Skoti* – jedná se o první odstavec kapitoly vysvětlující původ a především popisující charakter útvaru, proto by podle mého názoru expresivita výrazu neměla být oslabena, mimo jiné i v zájmu zachování její v určitém smyslu poetická funkce. Dalším příkladem toho, jak umístění výrazu do určitého místa textu předurčuje jeho překlad, je samotný závěr úvodní kapitoly: ... *ces premiers chapitres consacrés aux soldats de ce qu'on a si joliment appelé „la guerre en dentelle.“* Závěr, shrnutí úvodní kapitoly doslova vyžaduje zachování expresivity (a pochopitelně významu) spojení „*si joliment appelé*“.

6.3.2 Expresivita – překlad názvu

V této části textu jsem ovšem řešila jiný problém – a tím se dostáváme i k překladu názvu knihy. Výraz „*la guerre en dentelle*“ se vyskytuje v samotném názvu, kde jsem ho pro jeho poetiku i výstižnost zachovala beze změny. V souvislém textu jsem se rovněž snažila spojení slov vyvolávajících emočně tolik protikladných asociací zachovat – je to nutné vzhledem k tomu, že figuruje v názvu knihy a jeho opětovné zmínění v úvodu je jakýmsi implicitním zdůvodněním jeho použití. Zdá se, že spojení *válka v krajkách*, ač v češtině existuje, není notoricky známé a je možné, že řada čtenářů nezná jeho přesný význam. Tento výraz značí odvěkou praxí, kdy velitelé armád „válčí“ za veškerého pohodlí a nádhery z velitelských stanů, zatímco všechny tíhy války leží na řadových vojácích. Použití tohoto výrazu v díle věnovanému z velké části odívání navíc vyvolává žádoucí asociace a předem napovídá o obsahu díla. Co se týče emočního náboje tohoto pojmenování, zdá se, že je použito vyloženě kladně, bez ironie či hořkosti. Je však pravděpodobné, že francouzský čtenář na rozdíl od českého zná všechny složky významu tohoto syntagmatu.

Původně jsem chtěla toto spojení nejen zachovat, ale také seznámit čtenáře s jeho *kompletním* významem. Chtěla jsem se však zároveň vyhnout (nepřípustnému) přidávání informací či citového zabarvení tam, kde se v originále nenachází. Zejména jsem považovala za nemožné změnit kladný citový náboj za záporný (v tomto případě to vzhledem k povaze díla nebylo dost dobře možné). Využila jsem generického použití slova *la guerre* a toho, že

konstrukci *de ce qu'on a...appelé* bylo třeba přeformulovat, a uchýlila se k následujícímu řešení: ...díla věnovaného vojákům, jejichž uniformy dodávají půvab i válce – vojákům války v krajkách.

6.3.3 Další problémy související s expresivitou

S expresivitou souvisí i použití slovesných časů. Francouzština často používá tzv. historický prézens, v překladu jsem však od jeho použití upustila: „...*des deux parts on s'investie des cris...quelques patriots...s'avancent...ils y saisissent deux factionnaires suisses...*“ (str. 40) = „...*se obě strany provokovaly ..., nejzapálenější ze vzbouřenců postupovali kupředu a zaútočili na dva švýcarské strážné...*“

6.4 Koheze a koherence

6.4.1. Koherence

Jak již bylo zmíněno, není členění informací v kapitolách striktně systematické, což však není úplně možné, vzhledem k rozmanitosti tématu. Vesměs se autoři snaží uvádět ke každému útvaru stejný druh základních informací, které doplňují o případné zajímavosti a vyprávění.

6.4.2. Koheze

Text je souvislý a srozumitelný nejen díky členění informací jako takovému, ale pochopitelně díky spojovacím výrazům typu *cependant, néanmoins, toutefois, d'ailleurs*. Kromě členů, jejichž překlad ostatně představoval mírný problém kvůli nutnosti vyhnout se neustálému opakování zájmen *tato, tento* apod., zde figurují i další deiktické prostředky: *cette autre, le même, dès lors, une autre* atd.

6.5 Převod reálií

6.5.1 Nežádoucí asociace

Největší problémy při překladu nebyly lingvistického, nýbrž faktografického rázu. Vzhledem k poměrně velké odlišnosti kultur se v textu vyskytlo mnoho reálií, které v cílové kultuře nemají svůj protějšek a nejsou takové povahy, aby mohly být substituovány. U některých nebylo jiné řešení, než zachovat původní název (psaný kurzívou) a to zejména tehdy, kdy by se jejich přeložením vyvolávaly asociace na jinou než francouzskou a dobovou reálii. K tomuto postupu bylo nutno se uchýlit například v kapitole *Les gendarmes de la Garde* (str. 20). I pro Francouze samotné může být název *matoucí*, protože vyvolává asociace

s *Gendarmerie nationale*, tedy současným francouzským četnictvem. Protože zmiňovaný útvar nemá s touto institucí nic společného, nebylo možné ani v češtině použít termín *četnictvo*. Čeština sice přejala výraz *žandarm* či *žandár*, ten však označuje opět četníka, navíc rakouské státní moci; výraz samotný (zvláště *žandár*) je spíše nářeční. Ze všech těchto důvodů bylo nejlepším řešením zachovat tvar *gendarmerie* pro útvar a *gendarme* pro jejího příslušníka.

Problém podobného rázu vyvstal při překladu různých názvů uniforem. V textu se vyskytly výrazy *uniforme (tenue) de campagne, de guerre* a *de cérémonie*. Navíc se objevuje výraz *petit/grand uniforme/tenue*. Pro *uniforme de campagne* jsem použila odpovídající český výraz *polní uniforma*. Ten však zároveň označuje i to, co se ve francouzštině nazývá *uniforme de guerre*. Použila jsem tedy výraz *bojová*, ač se v stejnokrojovém předpisu Armády ČR podobný termín nevyskytuje. Největší problém představoval překlad *petit/grand uniforme*. Domnívala jsem se, že se jedná o *služební* a *vycházkovou uniformu*, tento výklad je však mylný vzhledem k tomu, že existuje spojení *petit uniforme de guerre* (str. 22). Z téhož důvodu se nedalo použít ani *malé* a *velké gala*, maximálně snad pro výraz *petit/grand tenue*. Nebyla jsem si však jista správností významu (text žádné vysvětlení neposkytuje), proto jsem použila tvar „*malá/velká uniforma*“ v uvozovkách.

6.5.2 Absence reálie v cílové kultuře

Některé výrazy, často pocházející z jiných jazyků, jsou doslova nepřeložitelné, např. *anpassados* (str. 38). I v originálu samotném jsou doplněny vysvětlivkami, postup v češtině byl tedy stejný (se zachováním původního výrazu). Takový byl postup u překladu kapitoly *Les gardes de la prévôté*. Název útvaru jsem ponechala v původním tvaru a doplnila vysvětlením, stejně tak jako v kapitole *Les gardes de la porte*.

Při překladu se nabízela otázka, zda převádět informaci, která se týká pouze francouzštiny jako jazyka. Konkrétně jde o jmenný rod a použití předložek ve výrazech *un garde-française, soldat aux gardes* (str. 30) atd. Ačkoli publikace není nutně určena čtenářům znalým francouzštiny, lze předpokládat, že jejich zájem o reálie je doprovázen i zájmem o jazyk. Usoudila jsem proto, že by bylo na škodu informaci vynechat, a poznámku pod čarou jsem rozšířila o vysvětlení.

Původní název bylo nutno zachovat u již zmíněných oddílů *cent-suisses*. O tom, že zachování původního tvaru je zde postup zcela legitimní, svědčí i sekundární literatura, např. Malý slovník starého vojenského názvosloví, Vogeltanz, Jan, str. 79 aj.

U některých výrazů bylo nutno sáhnout k doslovnému překladu: *Maison du Roi* – Královský dům (str. 10), *Les gardes suisses* – Švýcarská garda (str. 38) atd.).

Jiné výrazy bylo nutno zcela vynechat. V kapitole *Les gardes de la prévôté* je zmínka o tzv. *un capitaine dit capitaine des portes*. Pro češtinu nemá význam zachovávat plný název této funkce, protože doslovný překlad není možný a informační funkce nebude nijak narušena, bude-li text znít *V roce 1663 sestával tento útvar z kapitána, čtyř poručíků a padesáti gardistů*.

V české kultuře nemusí nutně chybět pouze reálie. Pro určitou reálii neumožňuje český jazykový systém vytvořit jednoslovné, za všech okolností použitelné pojmenování. Tak například pro vojáka francouzsky označovaného *appointé*, tedy vojáka, který je za dobu nepřítomnosti nadřízeného pověřen zvláštní službou, nemá čeština stálý jednoslovný výraz. Proto jsem použila slovo *pověřenec*, ovšem v uvozovkách, s cílem omezit tak možné asociace například se slovenským sborem pověřenců.

6.5.3 Citace, aluze

Francouzský text obsahuje poměrně četné citace a odkazy na dobové autory. Informace o nich byly velice snadno dohádatelné především v internetových zdrojích, je však otázka, jak dalece je s nimi obeznámen francouzský čtenář. Obeznámenost s nimi se dá předpokládat snad jen u erudovanějšího čtenáře; běžný, natož pak mladší čtenář, je až na výjimky patrně znát nebude. Pro českého čtenáře pak budou tito autoři téměř jistě neznámí. U mnohých autorů je proto v textu uvedena vysvětlivka. V textu jsou ovšem zmíněni i autoři, kteří, soudě podle dohledaných informací, nepatří ani ve Francii k nejznámějším; v textu však jejich jméno žádné vysvětlení neprovází, jak je tomu u následujícího příkladu: *Le père Gabriel, auteur d'une Histoire de France (1713)*..., str. 14). Je však sporné, zda určitý člen před přístavkem *père* neprozrazuje právě určitou unikátnost a tím pádem i notorickou známost. Byla jsem každopádně nucena sáhnout po vnitřní vysvětlivce a autora pro českého čtenáře naprosto neznámého jsem uvedla následujícím způsobem: Podle spisovatele a teologa Daniela Gabriela, autora spisu *Dějiny Francie (1713)*... Stejně jsem postupovala i v případě, kde se originál zmiňuje o takřečeném Jobovi, tedy Jacquesovi Onfroy de Bréville, který je ve Francii takovým pojmem, že není nutné vysvětlovat akronym: „...*si magistralement illustrée par Job* (str. 16).“ = „*mistrovsky ilustrované Jacquesem Onfroy de Bréville, známým pod uměleckým jménem Job*.“

6.5.4 Převod titulů, hodností a funkcí

Text je poměrně bohatý na tituly a hodnosti, jejichž převod byl často obtížný. Na str. 22 se vyskytuje výraz *seigneur de la Curée*. Protože *pán z la Curée* by se hodilo spíše do beletristického textu, musela jsem si dohledat totožnost zmíněného šlechtice – *Gilbert Filhet de la Curée*.

Převod vojenských hodností a funkcí všeobecně představoval problém. Kromě toho, že některé z nich v českém prostředí neexistovaly, bylo třeba brát v úvahu, jednalo-li se o pěší, nebo jízdní útvar, a také to, o kterém období je zrovna řeč. Snažila jsem se nepoužívat terminologii vztahující se k rakouské armádě, germanismy apod., čímž byl překlad značně ztížen. Terminologie je často nejednoznačná – např. *maréchal des logis* odpovídá hodnosti *seržanta* či *vrchního četaře* u jízdy, přitom *sergeant* se vyskytuje i ve francouzštině. Stejně je nazvána i funkce *ubytovatele* či *správce stájí*, z originálu však nevyplývá příliš jasně, která funkce je kdy míněna. Většinou bylo potřeba výraz přeložit opisem, jako např. *compagnie d'ordonnance* (A l'origine, les chevau-légers constituèrent la compagnie d'ordonnance du futur Henri IV.... str. 22). Čeština výraz pro tento oddíl nemá. Název je odvozen od slova *ordonnance* – nařízení, předpis. Ve francouzštině naznačuje původ a charakter útvaru, což je do češtiny nemožné převést bez vnitřní vysvětlivky. Označuje jednotku zřízenou jmenovitě za účelem ochrany krále. V internetových zdrojích je její vznik zasazen do doby vlády Karla VII., podle překládaného originálu se jednalo údajně o první takovou pevnou jednotku. Zvolila jsem proto následující řešení, i za cenu mírného významového posunu: „Vytvoření jednotky lehkých kavaléristů vychází z tradice stálých útvarů sloužících ochraně krále, konkrétně Jindřicha IV., který...“ Ve stejné kapitole se vyskytuje výraz *garde ordinaire* (*Dés lors, Henri IV. prit la nouvelle compagnie pour sa garde ordinaire á cheval*), který jsem opět musela přeložit opisem: *Lehčí kavaléristé se stali součástí jízdního bezpečnostního sboru*.

6.5.5 Změny podmíněné územ

Některé výrazy bylo potřeba podřídít českému úzu, jako například v kapitole *Les grenadiers á cheval*, str. 28. V originále je zmíněna bitva u Audenarde, v češtině se používá vlámský název Oudenaarde.

6.6. Nejasnosti a chyby originálu

6.6.1 Nejasnosti v textu

V textu se vyskytuje poměrně velké množství nesrovnalostí. Jeho největším problémem je abstraktnost – z textu často nevyplývá jasně, k čemu se které datum vztahuje. Je však možné, že pro frakofonního čtenáře tento fakt nepředstavuje problém, jednak

pochopitelně díky absenci jazykové bariéry, a také z toho důvodu, že se jedná o francouzské reálie.

Místy se zdálo, že se vyskytují i drobné nepřesnosti, co se týče obrázků – např. obrázek kabátce na str. 18, připomíná spíše kyrys. Na téže straně jsou podvazky a stuhy na klobouku popsány jako stříbrné či stříbřité, obrázek tomuto popisu také úplně neodpovídá. Nedomnívám se sice, že je to pro kvalitu textu (a překladu) zásadní, na druhou stranu je pravda, že význam některých slov bylo možné určit právě jen díky obrázku.

6.6.2 Rozpory mezi originálem a sekundárními zdroji

Nejednoznačnosti se nevyskytovaly pouze v textu samotném. Často se objevovaly rozpory mezi originálem a sekundární literaturou. Týkaly se nejčastěji letopočtů, a to konkrétně dat vzniku jednotlivých oddílů či jejich prvních bojových akcí. Tak například smrt kardinála Mazarina je v originálu datována rokem 1660 „...et par la suite pour celle du cardinal Mazarin, la mort de ce dernier, en 1660, la fit passer sous le nom de... (str. 24).“ V takovém případě jsem respektovala originál. V některých případech bylo naprosto nemožné dohledat pravý význam originálu, jako například v následujícím úryvku: „*Jacques VI, fils de Marie Stuart, en 1584, son fils Henri sous Henri IV, suivi de son frère Charles Ier en personne...* (str. 14).“ Velitel útvaru princ Jindřich je v textu spolehlivě identifikován jako syn Jakuba VI. a bratr Karla I. Jindřichem IV. se však nikdy nestal. Anglický Jindřich IV. vládl v letech 1399–1413, totožnost je tedy naprosto vyloučena. Ani v ostatních evropských zemích se v této době nevyskytuje panovník toho jména. Protože nebylo možné dohledat, o koho se jedná, bylo zde použitým postupem vynechání.

Při překladu kapitoly *Les gardes de la prévôté* jsem se při hledání ekvivalentu slova *prevôt* inspirovala dvěma českými překlady Hugova *Notre-Dame de Paris*, a to od Jaromíra Fialy (1928) a Mileny Tomáškové (1968). V prvním překladu je zvoleným ekvivalentem *prevôt de l'hôtel du roi představený královského paláce*, v druhém *správce královského domu*. Nicméně vzhledem k tomu, že *prevôté* je justiční těleso, se mi tyto překlady nezdály směřodonné. Použila jsem proto výraz *náčelník vojenské policie* s dalším upřesněním.

Ačkoli je originál místy ne zcela jasný a věcně správný, celkově není možné říci, že by byl nesrozumitelný. Až na několik zmíněných chyb či nepřesností je téma uchopeno kompaktně a občasná nesystematičnost členění jednotlivých podkapitol nijak nebrání pochopení smyslu a přenosu informace.

7. ZÁVĚR

Cílem překladu bylo zprostředkovat českému čtenáři stejnou informaci a pokud možno stejný dojem, jaké z četby originálu získá čtenář francouzský. Informace nebyly měněny ani kráceny, takže invariant zůstal vesměs beze změny. Jediné změny, co se rozsahu informací týče, je rozšíření vysvětlivek týkajících se záležitostí čistě jazykových, jako je například vysvětlení pojmenování určité reálie, popis jazykového specifika, které se k ní váže atp., dále uvádění křestních jmen či zaměření u historických postav či citovaných autorů českému čtenáři neznámých, kteří byli v originále často uvedeni pouze příjmením. Poslední změna je nahrazení francouzského místního názvu vlámským ekvivalentem, který se používá v českém prostředí.

Styl textu i slohové rozvrstvení jazykových prostředků originálu zůstalo zachováno potud, pokud nebyl narušen český úzus. Až na několik málo výjimek však takový případ téměř nenastal.

Otázka užitečnosti tohoto překladu je pojednána již v úvodu. Shrnutí – jedná se o překlad, který přináší informace v českém prostředí celkem těžko dostupné a málo rozšířené. Týká se francouzského prostředí, ovšem téma je provázáno i s ostatními evropskými kulturami. Určité informace předpokládaly poněkud širší orientaci v problematice a některé byly tak úzce spojeny s výchozí kulturou či jazykem, že nebylo bezpodmínečně nutné je zachovávat. Tento překlad je pro větší zajímavost a kvůli případnému hlubšímu zájmu čtenářů zachovává.

Bez ohledu na míru odbornosti originálu je možno říci, že text poskytuje pro francouzského čtenáře možná základní, pro českého ovšem již širší informaci o kultuře, která měla na vývoj v našich zemích nemalý vliv.

8. SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY A INTERNETOVÝCH ZDROJŮ

8.1 Primární literatura

FUNCKEN, Fred; FUNCKEN, Liliane. *L'uniforme et les armes des soldats de la guerre en dentelle. 1. France: maison du roi et infanterie sous Louis XV et Louis XVI. Grande Bretagne et Prusse: infanterie (1700 à 1800)*. Casterman, Tournai, 1975. ISBN 2-203-14315-0

8.2 Sekundární literatura a internetové zdroje

- Hugo, Viktor. *Chrám Matky Boží v Paříži*. Překlad Milena Tomášková. Odeon, Praha, 1968.
- Hugo, Viktor. *Chrám Matky Boží v Paříži: román*. Překlad Dr. Jaroslav Fiala. SFINX, Bohdan Janda, Praha 1928.
- Tionová, Alena a kol.: *Francouzština pro pokročilé*. Praha: SPN, 1989. s. 283 – 321.
- VOGELTANZ, Jan. *Malý slovník starého vojenského názvosloví*. Ladislav Horáček – Paseka, Praha a Litomyšl, 2008. ISBN 978-80-7185-928-4
- WAGNER, Eduard. *Třicetiletá válka 1618-1648*. Aventinum, 2005. ISBN 80-86858-11-1
- <http://www.armadaceskerepubliky.cz/kazenska-pravomoc-odmeny-a-tresty/>
- Dictionnaire historique de la Suisse. *Service étrangers*. (cit. 08/02/2010). Dostupné na <http://www.hls-dhs-dss.ch/textes/f/F8608.php>
- Domovská stránka historické vojenské jednotky z dob napoleonských válek Císařská Slavkovská Garda. http://www.gardeausterlitz.cz/historie_vystroj-uniformy.htm
- Encyklopedie P-Numismatika. *Nejčastější měny světa*. Dostupné na <http://p-numismatika.cz/index.php?get=kapitola14>
- www.google.com

- Héraldique européenne. *Armorial des chevaliers du Saint-Esprit*. Dostupné na http://www.heraldique-europeenne.org/Armoriaux/Saint_Esprit/1619.htm
- Les Compagnons d'Armes de Jeanne d'Arc. *La Garde Écossais de Charles VII*. Dostupné na http://pagesperso-orange.fr/jean-claude.colrat/garde_ecossaise.htm
- Lubomír Uhlíř. *Uniformy rakouských dragounů a švališérů*. Poslední aktualizace 8.4.2010. Dostupné na <http://www.primaplana.net/txt/kontext/dragouni-svalisari-uniformy.html>
- Militaria, tematický server z oboru vojenství, pokračování tištěného měsíčníku Militaria *Francouzští jezdci 1805*. Dostupné na <http://www.militaria.cz/cz/clanky/uniformy-a-modely/francouzsti-jezdci-10.html>; *Mousquetaires du Roy*, dostupné z <http://www.militaria.cz/cz/clanky/valky-a-valecnici/mousquetaires-du-roy.html>
- Projekt Austerlitz. 200. výročí deketu z 18. února 1808. Verze: 3. Dostupné na http://www.austerlitz.org/?art_id=1383&csect406=1§_id=406&main_id=58&
- www.wikipedia.org

8.3 Slovníky

- *Francouzsko-český/Česko-francouzský slovník*. 2. doplněné vydání. FIN Publishing, Olomouc, 2004. ISBN 80-86002-43-8
- *Le Trésor de la langue française informatisé*, accessible sur <http://atilf.atilf.fr/tlf.htm>
- <http://www.slovník.cz/>
- *ABC slovník českých synonym – on-line hledání*, dostupné na <http://www.slovník-synonym.cz/>
- *ABC slovník cizích slov – on-line hledání*, dostupné na <http://slovník-cizich-slov.abz.cz/>

